

Over de grens

De vluchtelingencrisis als reality test

Monika Sie Dhian Ho, René Cuperus & Annelies Pilon (red.)

Inhoud

Inleiding | De vluchtelingencrisis als reality test 9

.....
Op de vlucht | Fadel 21

.....
ANNELIES PILON

Vooraf | Morele en juridische uitgangspunten

1. *Investeren in solidaire gemeenschappen* 29

MARK ELCHARDUS & MONIKA SIE DHIAN HO

2. *Elke vluchteling is migrant, niet elke migrant vluchteling* 51

MYRTHE WIJNKOOP

Schakels in de migratieketen

.....
Oorlog op 7 kilometer 97

.....
3. *Syrië: de schaamte voorbij* 99

JAN GRUITERS

.....
Grens bereikt 123

.....
4. *De lange arm van het regime in Eritrea* 125

MIKAL TSEGGAI

Vast op Lesbos	145
.....	
5. <i>De ‘gelukzoekers’ Migranten uit West-Afrika</i>	147
KARLIJN MUIDERMAN	
.....	
Tussen wal en schip	167
.....	
6. <i>De regio Bescherming in plaats van opvang</i>	169
MYRTHE WIJNKOOP	
.....	
Wederopbouw in de regio	183
.....	
7. <i>De ‘voorwaartse bewaking’ van de zuidelijke EU-buitengrenzen</i>	185
CYRILLE FIJNAUT	
.....	
10.000 grensgevallen	209
.....	
8. <i>De EU-Turkijedeal voorbij</i>	211
KATI PIRI	
.....	
‘Stinkende mensen’	229
.....	
9. <i>Hoe Zweden de stresstest van de vluchtelingencrisis doorstond</i>	233
LISA PELLING	
.....	
The Bridge	247
.....	
10. <i>Duitsland, geen zomersprookje</i>	251
MICHAEL BRÖNING	
.....	
Opgevangen	273
.....	

II. <i>Opvang en integratie in Nederland</i>	277
HAN ENTZINGER	
.....	
Blijven mag, vertrekken moet	303
.....	
12. <i>Integratie moslims als graadmeter voor vluchtelingen</i>	309
MARK ELCHARDUS	
13. <i>Schaffen wir das?</i>	339
RENÉ CUPERUS	
 <i>De vluchtelingen crisis als reality test zeven conclusies</i>	 359
 Bijlage Migratie in kaart	 371
Noten	377
Over de auteurs	415

Inleiding

De vluchtelingencrisis als reality test

De afgelopen jaren is de wereld op drift geraakt. In enorme aantallen zijn mensen de grens over gegaan. Sinds de Tweede Wereldoorlog vluchtten niet zo veel burgers voor geweld als in onze tijd. Er waren in 2016 in totaal wereldwijd meer dan 65 miljoen ontheemden. Mensen die zich noodgedwongen in eigen land verplaatsten, vluchtten naar het buitenland, of aldaar asiel aanvroegen. ‘Forced displacement is now profoundly affecting our times. It touches the lives of millions of our fellow human beings – both those forced to flee and those who provide them with shelter and protection’, aldus António Guterres, de huidige Secretaris-Generaal en voormalig Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen van de Verenigde Naties.¹ Op mondiaal niveau is er sprake van een langzame afname van geweld, maar in de halve maan ten oosten en zuiden van Europa is sprake van een tegenovergestelde trend, met name in het Midden-Oosten, Noord-Afrika, en Sub-Sahara Afrika. De belangrijkste conflicten spelen zich dichtbij Europa af. Geweldsindicatoren laten over de afgelopen tien jaar een snel verslechterend beeld zien, voor staten nabij Europa die al langer fragiel zijn, maar ook en vooral voor staten die recent zwak zijn geworden, zoals Syrië, Libië en Egypte.²

De bestaande arrangementen worden daarmee onderworpen aan een *Grote Reality Test*. In de eerste plaats een zware test voor de opvang en bescherming van ontheemden en vluchtelingen in de regio van herkomst. Volgens de UNHCR is het aantal mensen dat terug naar huis kan keren laag en is er een scherpe stijging van het aantal nieuwe vluchtelingen en migranten. Het gevolg is dat de druk op de landen die deze mensen opvangen sterk toeneemt. Dit geldt met name voor de landen in de regio, waar de overgrote meerderheid van de mensen terecht komt. Bijna 41 miljoen ontheemden blijven binnen de landsgrenzen. 80% van degenen die de grens wel overschrijden, wordt in de

eigen regio opgevangen, meestal gaat het dan om ontwikkelingslanden. Turkije vangt momenteel wereldwijd het grootste absolute aantal vluchtelingen op, naar schatting meer dan drie miljoen mensen, voornamelijk afkomstig uit Syrië. Libanon kent het hoogste aantal vluchtelingen in verhouding tot de bevolking van het land, namelijk 1 op 4.³

Met deze cijfers vergeleken is het aandeel vluchtelingen dat Europa opvangt bescheiden. Toch ondergaat ook de Europese Unie een grote *reality test*. Het aantal mensen dat naar Europa vluchtte was in 2015 namelijk wel hoger dan ooit: meer dan 1 miljoen. Zij kwamen Europa op een volstrekt ongereguleerde wijze binnen. De buitengrenzen van Europa bleken zo lek als een mandje. Veilige, legale routes voor asielzoekers schoten tekort. De manier waarop honderdduizenden mensen Europa bereikten was humanitair ver ‘over de grens’, namelijk via een levensgevaarlijke tocht, onder andere over de Middellandse Zee, met duizenden verdrinkingsdoden als dieptreurig resultaat. Vervolgens belandden de mensen die wel heelhuids uit de smokkelboten kwamen in een compleet falende Europese Unie. De legendarische woorden ‘*Wir schaffen das*’ van Bondskanselier Angela Merkel, werden door veel EU-lidstaten als unilaterale uitnodiging van de vluchtelingen door Duitsland gezien. Wat volgde was een totaal gebrek aan Europese samenwerking inzake grenscontroles, asiel- en migratiebeleid, of het moest cynisch genoeg de ‘doorwenk’-praktijken betreffen van de overheden langs de Westelijke Balkan-route, die na verloop van tijd relatief soepel verlieten. Allemaal op de ‘*Merkel-expres*’ richting West- en Noord-Europa.

Deze ontwikkelingen betekenen ook een *reality test* voor de Europese solidariteit en lotsverbondenheid. Het Dublin-systeem zakte bij deze aantallen door zijn voegen. Het merendeel van de asielzoekers wil naar een beperkt aantal landen in West- en Noord-Europa, in het bijzonder naar Duitsland (iets minder dan 1 miljoen asielzoekers in 2015) en op de tweede plaats Zweden (160 duizend in 2015). In Nederland vroegen in 2015 rond de vijftigduizend mensen asiel aan. Het gevolg: hoge aantallen asielzoekers in een klein aantal EU-landen, waaronder recentelijk ook de eerste binnenkomstlanden Griekenland en Italië. Sinds de eigenstandige bouw van messcherpe hekken aan de zuidgrens van verschillende EU-lidstaten en de sluiting van de Grieks-Macedonische grens en daarmee de Westelijke Balkanroute, dreigen Griekenland en Italië te veranderen

in Europese openluchtgevangenissen. Asielzoekers wachten langdurig op hun registratie en verdere procedure in deze voormalige transitlanden die nu dus landen van bestemming zijn geworden. Het bleek tot nu toe politiek ondoenlijk de asielzoekers op een eerlijke manier over de lidstaten te verdelen. Wat intern in Duitsland tussen de deelstaten wel mogelijk was, overeenstemming over quota op basis van een eerlijke verdeelsleutel, bleek tussen de Europese lidstaten onmogelijk. Met name de Visegrád-landen van Midden-Europa verzetten zich hevig tegen quota voor de opname van asielzoekers. De beloofde relocatie van vluchtelingen uit Italië en Griekenland naar de andere EU-lidstaten komt dan ook nauwelijks van de grond.

Binnenlands was 2015, met name in landen als Duitsland, Zweden en Nederland, een *reality test* voor de opvangcapaciteit van zulke grote aantallen asielzoekers. Op een bepaald moment was er in Zuid-Duitsland bijna geen gymzaal meer te vinden zonder asielzoekers. In sommige steden, met name Berlijn, was sprake van onmenselijke omstandigheden bij de opvang. Maar toen in de loop van 2016, en zeker na de EU-Turkijedeal en de sluiting van de Grieks-Macedonische grens, de aantallen fors afnamen, kon de eerste opvang alsnog goed georganiseerd worden. Voor de middellange termijn is er sprake van een *reality test* voor inburgering en integratie. Slagen de ontvangende landen erin de vluchtelingen voldoende perspectief te bieden en te integreren in hun samenleving?

Wat de zaak compliceert is dat veel Europese samenlevingen nog midden in de naschokken zitten van de financiële crisis van 2008. Er is hard bezuinigd op inburgeringsprogramma's, begeleiding naar werk, en buurtfaciliteiten, in een tijd dat er juist sprake was van een cumulatie van integratieopdrachten. Veel mensen bekruipt een gevoel van neergang, door de hoge werkloosheid en ingrijpende bezuinigingen op de verzorgingsstaat, en de integratieproblemen van verschillende groepen migranten die al aanwezig waren in de West-Europese steden.⁴ Op het moment dat mensen de recente decentralisatie en simultane versobering van de verzorgingsstaat nog moesten verwerken, kwam het stadsbestuur de wijk in om de komst van een asielzoekerscentrum aan te kondigen. Zo wordt mensen om externe solidariteit gevraagd, in een tijd dat zij weinig interne solidariteit ervaren.

Van het succes van de integratie zal weer afhangen, in hoeverre deze jaren ook een *reality test* zullen zijn voor het draagvlak voor vluchtelingenbescherming in Europa. De komst van grote aantallen asielzoekers leidde tot veel spontane solidariteit en hulp. Veel azc's moesten een vrijwilligersstop en een kledingstop invoeren. Maar er is ook toenemende weerstand. Hoe ontwikkelt het draagvlak zich? In hoeverre is de weerstand het gevolg van het volstrekt ongereguleerde verloop van de aankomst, en kan draagvlak worden behouden als onze instituties de controle herwinnen? Gaat het om olie op het vuur van het nationalistisch-populisme, zoals de wederopstanding en opmars van de Alternative für Deutschland (AfD) in Duitsland in directe reactie op de gastvrije vluchtelingenpolitiek van Angela Merkel doet vermoeden? Of gaat het hier om tijdelijke fricties, die met een geslaagde integratie zullen afzwakken? De snelle opkomst van nationalistisch-populistische partijen maakt dat asiel en immigratie sterk gepolitiseerd en gepolariseerd raken, met veel aandacht voor de islam als specifiek probleem, nog eens aangewakkerd door terroristische aanslagen door gewelddadige islamisten. De giftige vermenging van interne veiligheidsproblemen en de vluchtelingenproblematiek maakt het organiseren van draagvlak er niet eenvoudiger op. De Eurobarometer van december 2016 liet zien dat Europese burgers migratie en de vluchtelingen crisis als hun belangrijkste probleem zien (45%) en terrorisme als het tweede (32%).⁵

Deze jaren zijn ten slotte een *reality test* voor onze normatieve uitgangspunten voor de bescherming van vluchtelingen. Zal de strikte scheidingslijn tussen vluchtelingen en migranten en de verschillende behandeling van hen in ons beleid vol te houden zijn? Hoe rechtvaardig is een systeem waarin de kans op een vluchtelingenstatus voor bepaalde groepen zo goed als zeker is, *mits* ze bereid zijn eerst hun leven te wagen om Europees grondgebied te bereiken? Is de werking van het Vluchtelingenverdrag onbegrensd en onbeperkt? Zijn kwantitatieve grenzen nodig voor de opvang in Europese landen? Aan de andere kant: hoe realistisch en humanitair verdedigbaar is 'opvang in de eigen regio'? Is het verdedigbaar dat de EU werkt aan een *deal* met Libië voor het terugnemen van vluchtelingen en migranten, zonder dat er sprake is van humane opvang aldaar? En *last but not least*: hoe ver gaan we in pogingen om de oorzaken van vlucht en vertrek in landen van herkomst aan te pakken?

Over grenzen

Dit boek gaat over grenzen. Over de feitelijke sluiting van grenzen die we de afgelopen jaren hebben gezien. Hekken die worden gebouwd en solidariteit die lijkt te worden afgebroken. Tussen Europese landen, en tussen de Europese Unie en de omliggende landen. Denk aan Libanon en Jordanië die de grenzen hebben gesloten voor vluchtelingen, omdat ze de toestroom van vluchtelingen niet langer aan kunnen. Waar in een stuk niemandsland tussen zandduinen in de woestijn, *'the Berm'* bij de Jordaans-Syrische grens, mensen creperen.⁶ Maar ook over de grens tussen West- en Oost-Europa (Polen, Hongarije en Slowakije die zich hevig verzetten tegen de herverdeling van vluchtelingen), en tussen Noord- en Zuid-Europa.

Dit boek verkent en bepleit een ander grensbegrip. Grenzen als de afbakening van gemeenschappen waaraan mensen een gevoel van geborgenheid en bescherming ontlenu, en die internationale solidariteit juist mogelijk maken. Grenzen als de muren van een huis waarvan verschillende deuren gastvrij kunnen worden geopend voor vluchtelingen die bescherming nodig hebben, en voor specifieke groepen van migranten die een perspectief hebben op de Europese arbeidsmarkt. Draaideuren soms ook, voor vluchtelingen die terug willen keren zodra zij weer veilig kunnen leven in hun land, en voor migranten die komen voor seizoenswerk of andere vormen van circulaire migratie. Gereguleerde in plaats van gesloten grenzen dus, opdat mensen in de ontvangende landen het gevoel van controle herwinnen, en zij bepalen wie wel en wie niet tot hun gemeenschap wordt toegelaten. Het voorbeeld van Canada laat zien dat een gereguleerde en veilige luchtbrug voor duizenden vluchtelingen op een behoorlijk draagvlak kan rekenen. Hiermee vergeleken blijft de beloofde luchtbrug voor Syrische vluchtelingen uit Turkije naar EU-lidstaten ver achter.

We ain't seen nothing yet

Veel Europese politici markeren 2016 als het jaar waarin een einde kwam aan de grootschalige ongereguleerde migratie naar EU-grondgebied. Dat is een valse voorstelling van zaken. De migratiedruk op de buitengrenzen van de Europese

Unie is nog steeds hoog en zal dat de komende tijd blijven. De EU-Turkijedeal en de sluiting van de Westelijke Balkanroute hebben het aantal migranten dat de Europese Unie bereikt weliswaar aanzienlijk verminderd ten opzichte van het recordaantal in 2015, maar in 2016 kwamen nog ruim 360 duizend migranten de EU binnen. Dat is aanzienlijk meer dan de 220 duizend mensen die in 2014 kwamen.⁷ Voorspellingen van migratiestromen op basis van trends in conflict-geweld rondom Europa, wijzen erop dat rekening gehouden dient te worden met potentieel grote nieuwe migratiestromen, wat een structurele uitdaging voor de EU zou betekenen.⁸ Bovendien is het aantal migranten dat verdronk in de Middellandse Zee dramatisch gestegen tot meer dan vijfduizend in 2016. Zo bezien heeft de term vluchtelingencrisis meer te maken met de enormiteit van het menselijke lijden, dan met het tijdelijke karakter van de problemen.

De migratiedruk zal de komende jaren naar verwachting ook toenemen doordat de economische omstandigheden in verschillende landen rond Europa weinig perspectief bieden aan mensen. Analyses van de demografische ontwikkeling en van de gevolgen van de klimaatveranderingen voorspellen dat de druk op politieke en economische systemen in Afrika enorm gaat toenemen. Migratie is een belangrijke overlevingsstrategie. Voor het grootste deel betreft dit (seizoens)migratie binnen Afrika, maar zo'n 20% van de migranten probeert richting Europa te reizen.⁹ De Centraal-Mediterrane migratieroute vanuit Libië naar Europa heeft dan ook sterk aan belang gewonnen, zeker sinds de val van Khadafi in 2011. Daar komt een nieuwe *mindset* bij van een generatie jonge Afrikanen. Voor steeds meer van hen geldt wat journalist Bram Vermeulen treffend verwoordde: 'Vertrekken omdat het kan, niet omdat het moet'.¹⁰ Vermeulen beschrijft het in zijn reisverslag *'De Trek'*, dat hij voor de VPRO filmde, aldus: 'Afrika is niet alleen het jongste continent. In 2050 zal de helft van de wereldbevolking onder de achttien een Afrikaan zijn. Overal waar ik kom: jeugd. Jeugdige mannen, jonge vrouwen. Steeds beter opgeleid. Steeds beter uitgerust, met mobiele telefoons vol beelden uit het eldorado.' We zien Vermeulen in mensensmokkel-oorden aan de rand van de Sahara en we zien hem meereizen met jonge Afrikanen langs de smokkelroutes naar Europa. Het is een indringend portret van de nieuwe wereld waarin we zijn terecht gekomen.

Daarover gaat dit boek. Over deze nieuwe wereld, waarin zo'n beetje elke

wereldburger met zo'n beetje elke andere wereldburger in contact staat via de mobiele telefoon. Waarin families, stamverbanden en diaspora inmiddels zo wijd verspreid zijn geraakt over de aardbol, dat – bij onraad en in geval van oorlog en rampspoed – meer en meer een beroep gedaan kan worden op relaties ver weg en tegelijk dichtbij. Waar conflicten, oorlogen en natuurrampen meer dan ooit regionale en mondiale gevolgen hebben. En waar migratie niet alleen door armoede, maar ook door stijgende welvaart wordt uitgelokt en gestimuleerd. Een nieuwe gemondialiseerde wereld, waarin de welvaarts kloof tussen Zuid en Noord meer en meer op individueel niveau wordt overbrugd. Waarom zou je als twintigjarige intelligente jongere 30 jaar ontwikkeling in Ghana of Senegal afwachten, als je met een geslaagde reis die 30 jaar in drie maanden kan overbruggen? En als dat er een is, of honderd, of duizend, dan valt het nog te overzien. Maar wat als het er potentieel miljoenen zijn? Hoe deze nieuwe wereld in goede banen te leiden?

Tegen deze achtergrond is het doel van dit boek te onderzoeken hoe om te gaan met de wanorde aan de Europese grenzen, en hoe het brandende vraagstuk van de vluchtelingen crisis van passende antwoorden te voorzien. Een belangrijk uitgangspunt van dit onderzoek is dat beleidsacties gericht op de vluchtelingen crisis alleen effectief zullen zijn, indien we de hele migratieketen in ogenschouw nemen. Het lijden van vluchtelingen en de irreguliere migratie naar de Europese Unie zullen alleen verminderen indien ook de oorzaken van vlucht en vertrek worden geadresseerd. Europa zal zich beter moeten inspannen om stabiliteit te exporteren als ze niet meer instabiliteit wil importeren. Verder heeft beleid gericht op de ene schakel directe gevolgen voor de andere, waaronder ook contraproductieve gevolgen in termen van menselijk lijden en regulering van de grenzen.

Zo laat recent onderzoek zien dat de onmogelijkheden van de Europese Unie om samen te werken met Libische autoriteiten om de irreguliere migratie tegen te gaan, leiden tot intensivering van de EU-pogingen om migratiebewegingen steeds dieper in Afrika te stoppen, bijvoorbeeld rond migratie *hubs* als Agadez in Niger. Deze interventies dreigen intra-Sahara migratiebewegingen te hinderen die een cruciale overlevingsstrategie zijn in de landen van herkomst, met als onbedoeld effect dat de oriëntatie op Europa als migratiebestemming juist

aan belang wint.¹¹ Een ander voorbeeld van de gevolgen van beleid van de ene schakel ten opzichte van de andere is het structurele tekort aan internationale hulp aan landen die vluchtelingen in de regio opvangen. De overbelasting van deze landen, en het gebrek aan perspectief voor vluchtelingen, was een van de oorzaken van het op gang komen van de vluchtelingenstroom uit Libanon en Jordanië naar Europa in 2015, en betekent sinds het sluiten van de Turkse grenzen na de EU-Turkijedeal de opbouw van nieuw conflictpotentieel aan de randen van Europa.¹²

Deze bundel is gebaseerd op het werk van een denktank van wetenschappers, (ervarings)deskundigen, vertegenwoordigers van NGO's en politici, die de Wiardi Beckman Stichting vormde in het kader van het onderzoek 'Van Waarde Internationaal'.¹³ Deze groep kwam gedurende 2015 en 2016 ongeveer maandelijks bijeen, om telkens over een schakel van de migratieketen te spreken, op basis van onderzoek van de verschillende leden van de denktank, en op basis van *fact finding* missies, die de WBS in die periode heeft georganiseerd. Die missies richtten zich op alle schakels van de migratieketen: van oorlogsgebied tot Deense en Nederlandse asielzoekerscentra. Van Jordaanse vluchtelingenkampen zo groot als steden tot aan de hekken van Viktor Orbán. Van de tijdelijk bedoelde '*informal settlements*' in Libanon die er inmiddels al jarenlang staan tot de gesloten '*asylum facility without facilities*' Moria op het Griekse eiland Lesbos. De WBS-denktank reisde in wisselende kleine delegaties langs die denkbeeldige migratieketen, interviewde onderweg betrokkenen, lokale deskundigen en omstanders. Die bevindingen werden vervolgens in de plenaire denktank besproken met andere wetenschappers, politici en deskundigen uit het veld en naast beschikbaar onderzoek gelegd. Op de website www.vanwaardeinternationaal.nl zijn dit verkennend onderzoek en de route die is afgelegd goed te volgen, ook visueel, dankzij fotograaf Werry Crone. Het onderzoek is mede mogelijk gemaakt door steun van de Nederlandse delegatie in de S&D-fractie in het Europees Parlement en het WBS-Europafonds.

De schakels van de migratieketen

Dit boek begint met het verhaal van *Fadel Wrrak* die in de zomer van 2015 van Aleppo naar Ter Apel vluchtte. Daarop volgen twee hoofdstukken over onze normatieve en juridische uitgangspunten bij de benadering van de vluchtelingencrisis. Onze kaders. Daarin staat de vraag centraal in welke mate en hoe onze morele en juridische uitgangspunten opnieuw geformuleerd en doordacht moeten worden? Ofwel: welke waarden en welk mens- en maatschappijbeeld kunnen richting geven aan ons vluchtelingen- en opvangbeleid? En bieden de bestaande juridische kaders van de internationale en Europese verdragen een adequaat houvast ten aanzien van de huidige en aanstaande grote uitdagingen, of is herziening aan de orde? Wie heeft er recht op bescherming? Wat houdt die bescherming in, hoe zit het met toegang tot voorzieningen en rechten? Is de bescherming van vluchtelingen tijdelijk? En waar moet bescherming worden geboden: in Europa, in de regio en/of in veilige derde landen? In een tweetal inleidende bijdragen, van de hand van *Mark Elchardus*, *Monika Sie Dhian Ho* en *Myrthe Wijnkoop*, wordt dit morele en juridische kader uiteengezet.

Vervolgens volgen we de schakels van de migratieketen, de route van de vluchtelingen van oorlogsgebied tot land van asiel. Er zijn, om te beginnen, analyses van een aantal belangrijke herkomstlanden van vluchtelingen. *Jan Gruiters* analyseert de (burger)oorlog in Syrië, en constateert dat de internationale gemeenschap hier ernstig faalt. *Mikal Tsegai* besteedt aandacht aan het onder het grote publiek relatief onbekende Eritrea, dat wel een van de landen is waaruit veel vluchtelingen in Nederland terecht komen. Vervolgens beschouwt *Karlijn Muiderman* de smokkelroutes in West- en Noord-Afrika, die aansluiten op de Centraal-Mediterraanse route via Libië naar Europa, die steeds verder aan belang wint, met name voor economische migranten.

De volgende schakel zijn de zogenaamde ‘landen in de regio’, de aan de brandhaarden grenzende landen die tekenen voor een ongekend omvangrijke opvang van vluchtelingen. Denk aan Libanon, Jordanië en Turkije. *Myrthe Wijnkoop* argumenteert dat opvang in de regio momenteel ernstig tekortschiet in humanitaire termen. Niet opvang, maar bescherming – met toekomstperspectief – zou bij de hulpverlening in de regio centraal moeten staan. *Giselle Schellekens* en

Simon van Melick betogen dat in tijden van conflict de internationale gemeenschap zich niet alleen op humanitaire hulpverlening moet richten, maar ook op wederopbouw in de conflictlanden. Heel concreet laten ze zien hoe dat kan door Syrische jongvolwassenen in de vluchtelingenkampen in de regio universitair onderwijs te bieden, en hoe (al dan niet vrijwillig) teruggekeerde migranten kunnen helpen bij de ontwikkeling van hun land.

Cyrille Fijnaut analyseert het Europees beleid ten aanzien van de buitengrenzen van de EU. Die grenzen worden met een reeks van maatregelen en interventies steeds verder buiten de EU gelegd. Aan de hand van het voorbeeld Spanje laat hij zien, hoe vergaand Europa zich inmengt in Noord- en West-Afrika om irreguliere migratie en mensensmokkel tegen te gaan. *Kati Piri* maakt de balans op van de EU-Turkijedeal. Ze ziet voor- en nadelen, maar roept bovenal op tot een meer humaan, meer effectief, en meer gezamenlijk Europees asielbeleid.

Ten slotte richten we ons op een aantal landen van bestemming: Duitsland, Zweden en Nederland. *Lisa Pelling* analyseert hoe Zweden de *stress test* van de vluchtelingcrisis wist te doorstaan, onder meer door een forse ommezwaai in het Zweedse asielbeleid. *Michael Bröning* op zijn beurt laat zien hoe in Duitsland de veelgeroemde Duitse *'Willkommenskultur'* van bondskanselier Angela Merkel niet het volledige verhaal vertelt, en dat met name het Duitse integratiebeleid een punt van zorg is. De drie laatste hoofdstukken van dit boek gaan over integratie in Nederland. *Han Entzinger* brengt de dilemma's in kaart bij de opvang en integratie van vluchtelingen, en komt met praktische beleidsaanbevelingen. *Mark Elchardus* brengt empirisch onderzoek naar de integratie van moslims in Europa bijeen en probeert daaruit lessen te trekken voor een succesvolle integratie van nieuwe moslimvluchtelingen in Europa. De politiek van de vluchtelingcrisis is het thema van de bijdrage van *René Cuperus*. Daarin betoogt hij dat niet *Gesinnungsethik* maar *Verantwoordingsethik* de vluchtelingenpolitiek zou moeten inspireren, wil deze over een duurzaam draagvlak kunnen beschikken, zeker in een riskante tijd van populistische contrarevoluties tegen het establishment, multiculturalisme en Europa. Door het hele boek heen zal de lezer reportages aantreffen van fotograaf *Werry Crone* (foto's) en *Annelies Pilon* (tekst). Zij brengen in woord en beeld de verschillende schakels van de migratieketen heel dichtbij.

Tot slot

In dit boek worden aldus nieuwe of opnieuw beargumenteerde normatieve en juridische uitgangspunten toegepast op de verschillende schakels in de migratieketen. Er wordt ingezoomd op enkele (conflict)landen van herkomst (de oorlog in Syrië, de bizarre dictatuur in Eritrea). We verkennen smokkelroutes in West-Afrika en analyseren uitgebreid de veelbesproken ‘opvang in de regio’. Met eigen reportages uit Libanon en Jordanië, waar ongekend grote aantallen vluchtelingen worden opgevangen. We kijken naar het Europese grensbeheer en naar de landen van eerste aankomst, met een reportage van het Griekse eiland Lesbos en de geïmproviseerde kampen aan de Grieks-Macedonische grens na de EU-Turkijedeal. Speciale aandacht is er voor Duitsland en Zweden, de landen die de grootste aantallen vluchtelingen voor hun rekening namen. Hoe is daar de eerste opvang en de eerste integratie verlopen? Welke politiek-maatschappelijke dynamiek is door de vluchtelingenpolitiek ontstaan? En ten slotte is er aandacht voor Nederland, als land van bestemming. Zo worden, uniek in een boek als dit, alle schakels van de migratieketen analytisch aan elkaar geregen en langs morele en juridische uitgangspunten gelegd.

De vluchtelingencrisis is een *reality test* die op grenzen is gestuit. Dit boek laat zien op welke grenzen, en welke consequenties daaruit getrokken moeten worden, wil de nieuwe wanorde nabij Europa en rond het Europese vluchtelingenbeleid enigszins in goede, humanitaire banen worden geleid, die op duurzaam draagvlak in Europa kunnen rekenen.

Monika Sie Dhian Ho, René Cuperus & Annelies Pilon

‘De reisagent wilde ons straffen omdat wij de boot hadden gescheurd’

OP DE VLUCHT | FADEL

ANNELIES PILON

Fadel Wtrak is 35 jaar. Hij komt uit Aleppo. Daar had hij een eigen winkel en fabriek in bruids- en feestkleding. In 2011 trouwde hij met Hadeem. Ze woonden pas drie maanden in hun eigen huis toen dat door de oorlog verwoest werd. Vervolgens trokken ze in bij zijn schoonouders. Daar werd hun oudste zoon geboren en in het begin van 2016 hun tweede zoon. Fadel heeft hem nog niet vastgehouden.

De eerste etappe: van Syrië naar Turkije

‘Vanaf de eerste dag wist ik dat ik naar Nederland wilde. Ik houd van het Nederlandse voetbal: Ajax, PSV Eindhoven. Ik liet mijn zwangere vrouw en mijn zoontje van vier achter. Mijn paspoort heb ik aan mijn schoonouders gegeven, zodat ik geen officiële papieren bij me had.

Mijn reis begon toen ik van Aleppo naar Aleppo ging. Dat klinkt erg grappig, maar het was nodig. Ik woonde met mijn familie in een wijk van Aleppo die onder controle van de regering was. Daarvandaan kon ik niet legaal naar een ander deel van de stad, omdat ik dan zou worden opgeroepen voor de dienstplicht voor reservisten. Om te vluchten moest ik daarom eerst naar de andere kant van Aleppo zien te komen. Dat lukte door met het openbaar vervoer naar Hama ten zuiden van Aleppo en vervolgens naar Idlib in het westen te reizen. Op die reis kwamen we langs wel dertig checkpoints. Elke keer moest ik geld betalen, anders zouden ze me aangeven. De ene vroeg 2000 lira, anderen weer 500 en soms wel 5000 lira.

Toen ik na elf uur reizen in West-Aleppo aankwam, heb ik daar tien dagen bij een vriend gelogeerd. Van daaruit heb ik een reisagent gezocht. Sommigen

vroegen wel 500 dollar om me de Turkse grens over te helpen. Uiteindelijk vond ik iemand die het voor 20.000 lira (80 dollar) wilde doen.

De grens bleek gesloten te zijn en de grenswachten richtten hun wapens op alles wat maar bewoog. De reisagent vertelde me dat het heel simpel zou zijn om de grens over te gaan en dat het niet nodig was bang te zijn. Bij de grens bleken een paar duizend mensen te zitten. Ze sliepen in de open lucht. Kinderen, vrouwen en ouderen en veel families verbleven daar al een paar dagen. Volgens mijn reisagent had ik een voordeel omdat ik jong ben en kan rennen. Toen de nacht viel begonnen de twaalf gevaarlijkste uren van mijn leven. De eerste poging mislukte omdat we bijna ontdekt werden door Turkse soldaten die geld aannamen van mensensmokkelaars en sigarettensmokkelaars. Mijn reisagent besloot dat we op een andere plek de grens over zouden gaan. Hij zei dat we het twee kilometer verder weer zouden proberen. Het bleek verder te zijn. Ik denk wel tien kilometer. We waren met zijn vieren: een jonge man met zijn vrouw, een man van rond de veertig en ik.

Onze reisagent begon het hek open te knippen, zodat we er doorheen konden kruipen. Ineens hoorden we geluid. We hielden ons schuil in het gras. We zagen een soldaat met een zaklamp en een wapen in zijn hand. Toen hij het opengeknipte hek zag, laadde hij zijn geweer. Even was het op mij gericht. Mijn adem stokte in mijn keel. Hij keek rond, maar omdat hij ons niet zag, liep hij weg. De reisagent stelde voor dat we even rustig zouden blijven zitten. Het was toen half elf 's avonds. Twintig minuten later vroeg hij ons om onmiddellijk de grens over te gaan. Hij wees op een groot licht en zei dat we in de richting van die lamp moesten lopen. Ik rende als eerste, de jonge man en zijn vrouw volgden mij. De andere man besloot het risico niet te nemen.

We renden een heuvel op en moesten daarna naar de vallei. Toen bleek dat we niet alleen waren. Heel veel mensen renden tegelijk met ons mee. De grenspolitie begon op ons te schieten. We renden in het donker richting het licht. Ik weet niet hoe vaak ik ben gevallen. Het enige waaraan ik kon denken was dat ik naar het licht toe moest. Uiteindelijk kwam ik bij het licht aan. Het bleek de minaret van een moskee te zijn. Ik keek op mijn horloge: het was kwart over zes in de ochtend. Als een van de eersten ging ik de moskee binnen. Daar kreeg ik water.

Na een tijdje ging ik naar buiten en klopte op de deur van een van de huizen. Er stond een tractor voor de deur. Ik vroeg hem of hij me naar het dichtstbijzijnde station wilde brengen. Hij vroeg hier geld voor. Met de bus ben ik naar een vriend in Gaziantep gereisd, vijf uur verder.’

De tweede etappe: van Turkije naar Griekenland

‘Na een dag in Gaziantep ben ik met de bus naar Istanboel gereisd, waar ik tien dagen bij een andere vriend logeerde. Ik probeerde van daaruit de volgende etappe van mijn vlucht te regelen, maar dat lukte niet. Daarvoor moest ik eerst naar Izmir.

De eerste nacht sliep ik op straat omdat alle hotels vol zaten, met Syriërs. Onze groep die zich in Izmir vormde, bestond uit ongeveer twintig mensen. Na een week hadden we een deal met een reisagent gesloten. Hij vertelde dat de overtocht ongeveer een half uur zou duren en dat er veertig mensen op de boot zouden gaan. Hij vroeg aan iedereen 1000 dollar. De boot lag op een afgelegen plek waar verder alleen migranten waren zoals wij. Aan de andere kant van het water zagen we Lesbos liggen. Onze reisagent vroeg of we overbodige bagage achter wilden laten. Hij vroeg ons ook de boot naar de zee te tillen. Het strand bestond uit rotsen en we hadden niet door dat er een scheur in de bodem kwam.

Onze schok was groot toen bleek dat we met 67 mensen in plaats van 40 op de boot moesten. Toen we zeiden dat dat niet ging, trok de reisagent een pistool en dwong ons aan boord te gaan. Na ongeveer twee kilometer begon water in de boot te lopen. We besloten terug te gaan omdat we anders zouden verdrinken. We sliepen in onze natte kleren in de open lucht en hadden geen eten of drinken. De reisagent wilde ons straffen omdat wij de boot hadden gescheurd. Hij gaf ons een kleinere boot, maar dat bleek onmogelijk. Toen besloot hij de eerste boot te repareren. Met die boot zijn we toen voor de tweede keer de zee opgegaan. Na ongeveer een half uur hield de motor ermee op. We waren midden op zee. Na meerdere pogingen lukte het om de motor aan de praat te krijgen. Dit gebeurde daarna nog een paar keer. Uiteindelijk kwamen we op Lesbos aan. De haven van Mytilini was veertig kilometer verderop. Voor